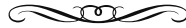

УДК 371.214.18

О.І. Грінченко

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядаються основні напрями модернізації змісту сучасної шкільної географічної освіти в Україні у світлі вимог нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Здійснена спроба визначення шляхів реалізації положень нової навчальної програми з географії, які стосуються особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, зміцнення зв'язків між школою і родиною під час навчання географії.

Ключові слова: географія, географічна освіта, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, навчальна програма.

O. Grinchenko

MODERNIZATION OF SCHOOL GEOGRAPHICAL EDUCATION CONTENTS AT THE PRESENT STAGE

The article discusses the main directions of the content modernization of modern school geographical education in Ukraine in the light of the requirements of the new State standard of basic and complete secondary education. An attempt has been made to determine the ways to implement the new curriculum requirements in geography concerning personal-oriented, competent and activity approaches, strengthening the links between school and family while learning geography.

Keywords: geography, geographical education, the State standard of basic and complete secondary education, curriculum

А.И. Гринченко

МОДЕРНИЗАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассматриваются основные направления модернизации содержания современного школьного географического образования в Украине в свете требований нового Государственного стандарта базового и полного общего среднего образования. Осуществлена попытка определения путей реализации положений новой учебной программы по географии, касающихся лично-ориентированного, компетентностного и деятельностного подходов, укрепления связей между школой и семьей во время обучения географии.

Ключевые слова: география, географическое образование, Государственный стандарт базового и полного общего среднего образования, учебная программа.

Вступ. Сучасний світ характеризується стрімким зростанням і оновленням різноманітної інформації, розвитком науки й техніки, формуванням відкритого громадянського суспільства та, як результат, становленням нового типу особистості, яку вирізняють активність, самостійність, креативність мислення, професіоналізація упродовж життя. Усе це спонукає до постійного оновлення змісту освіти, який повинен відповідати викликам часу та соціальному замовленню. Зміст шкільної освіти має бути спрямований на вирішення задач формування загальної культури учня, адаптації особистості до життя в суспільстві, на створення основи усвідомленої самореалізації в навколишній географічній дійсності [7].

У цьому плані надзвичайна роль належить шкільній географії. Її роль у підготовці учнів до життя, до поведінки в природі, суспільстві, державі - величезна, а тому значення географічних знань і географічної культури як складової частини загальної культури людини, основи яких закладаються в школі, важко переоцінити. Модернізація шкільної географічної освіти має забезпечити поворот наукових знань до потреб людини, до практичного їх застосу-

вання – основи формування географічної культури особистості.

Вихідні передумови дослідження. За роки існування нової української школи сформувалася певна система, за якою учні одержують знання з географії. Зміст шкільної географії, її структуру, послідовність вивчення курсів, розділів і тем, систему необхідних знань, умінь, навичок, що мають бути сформовані в учнів у процесі вивчення географічних курсів, визначають навчальні програми. За останні 20 років навчальні програми з географії неодноразово змінювалися [2, 3, 5]. Особливості формування змісту шкільної географічної освіти в Україні, проблеми і перспективи її розвитку розглядали у своїх дослідженнях Н. Бескова [1], В. Корнєєв [6], Н. Муніч, Я. Олійник, О. Топузов, В. Серебряй [7], А. Сиротенко [8], П. Шищенко [10] та ін.

Останнє оновлення навчальної програми з географії для основної школи аналізували С. Кобернік [5], Л. Круглик і Г. Уварова [9]. Але в цих публікаціях розкривається позиція і бачення процесу модернізації змісту шкільної географії співавторів програми. Для успішного втілення у життя концеп-

туальних ідей нової програми необхідно здійснити їх всебічний неупереджений фаховий аналіз, у т. ч. викладачами і вчителями географії. Спробі первинного осмислення якісних змін у шкільній географічній освіті і присвячена дана стаття.

Метою статті є визначення основних напрямків модернізації змісту сучасної шкільної географічної освіти в Україні у світлі вимог нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, аналіз шляхів реалізації положень нової навчальної програми з географії з точки зору особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, зміцнення зв'язків між школою і родиною під час навчання географії.

Виклад основного матеріалу. Згідно з положеннями нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, географічний компонент освітньої галузі «Природознавство» спрямований на засвоєння учнями знань про природну і соціальну складові географічної оболонки Землі, формування в учнів комплексного, просторового, соціально орієнтованого знання про планету Земля у результаті застосування краєзнавчого, регіонального і планетарного підходів та усвідомлення цілісного географічного образу своєї країни [4].

У цілому загальне розуміння загальноосвітньої цінності, мети, спрямованості, місця і ролі географії не зазнало докорінних трансформацій [2, 3]. Навчальна програма з географії і надалі має лінійно-концентричний характер, за яким вивчення нового матеріалу передбачає не просте повторення попередніх знань, а вивчення нового на більш глибокій науковій основі із проникненням у суть географічних явищ і процесів. Сталими залишаються і змістовні лінії освітнього стандарту: географія як наука і шкільний предмет; географічний простір; регіональні географічні системи; просторова організація життя і діяльності людей; географічні аспекти взаємодії людини і природи.

У той же час автори нової програми з географії суттєво модернізували її структуру і зміст, державні вимоги до навчальних досягнень учнів. Виходячи з того факту, що в основній школі буде закінчуватися базова географічна освіта, у набір і структуру географічних курсів внесені певні зміни. Це стосується переважно 8-9 кл., адже порушувати й змінювати науково обґрунтовану логічну послідовність вивчення географії у 6-8 кл. автори програми вважали недоцільним [5]. У 6 кл. залишається курс «Загальна географія». У 7 кл., як і за попередньою програмою, вивчатимуть «Географію материків та океанів».

У 8 кл. за оновленою програмою для базової шкільної освіти буде комплексно розглядатися матеріал з географії України. Цей географічний курс не є механічним перенесенням змісту фізичної та економічної і соціальної географії України з попередньої програми, а має інтегрований характер. Учні 9 кл. будуть вивчати новий курс, який автори спочатку назвали «Суспільна географія світу», але

потім повернули більш звичну назву «Економічна і соціальна географія світу». Попри це розробники намагались уникнути дублювання змісту аналогічного курсу, який наразі викладається у 10 кл., а також максимально врахувати вікові особливості школярів та сучасні світові тенденції в географічній освіті [5].

Змістовне наповнення усіх курсів шкільної географії також зазнало певних змін. По-перше, це зміни, які пов'язані з необхідністю розвантаження змісту окремих розділів і тем, усунення дублювання. Так, з урахуванням вікових особливостей вивчення питань про геологічний час, атмосферну циркуляцію, загальні закономірності географічної оболонки перенесено з 6 до 7 кл., а питання про відлік часу – з 7 до 8 кл. Логічним виглядає перенесення теми «Україна у світі» з курсу «Географія України» до змісту «Економічної і соціальної географії світу». По-друге, це зміни, пов'язані з усуненням недоліків, які проявилися у нині діючій програмі. Так, при вивченні тем розділу «Географічне пізнання Землі» у 6 кл. замість історичного принципу до аналізу подорожей та відкриттів застосовано географічний, що краще сприймається учнями. У розділі «Земля на плані і карті» змінено послідовність вивчення тем і розгортання матеріалу в них - від орієнтування на місцевості до роботи з планами місцевості та географічними картами.

У зміст курсу «Географія материків та океанів» повернувся (оновлений і спрощений) розділ «Загальні закономірності розвитку природи Землі», а вивчення материків як найбільших регіонів Землі буде передувати вивченню океанів. Вивчення материків і океанів за новою програмою буде розпочинатися невеликими за обсягом, проте дуже важливими темами, що розкривають загальні географічні закономірності планетарних природних комплексів.

Третя категорія змін, внесених у програму, спрямована на осучаснення і актуалізацію змісту географічної освіти, її узгодження з основними напрямками новітніх наукових досліджень. Так, вже у 6 кл. акцентується увага на значення туристичних подорожей як сучасного способу географічного пізнання, а також електронних джерел географічної інформації. У 7 кл. учні будуть знайомитися з об'єктами, які занесені до Списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО. Зміст інтегрованого курсу географії України доповнено актуальною інформацією про геоінформаційні системи (ГІС), сучасні навігаційні системи, GPS. Також осучаснена інформація про ландшафти України, ресурсно-екологічні аспекти сталого розвитку нашої держави, структуру господарства, яку узгоджено з класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД). У 8-9 кл. при вивченні галузевої структури господарства посилено увага до сфери послуг, зокрема фінансово-кредитної діяльності та туризму.

Разом з модернізацією змісту теоретичного матеріалу, в новій програмі змінені підходи до прак-

тичних робіт з географії. Здійснені осучаснення та конкретизація їх змісту; підсилена практична значущість для учня. Передбачені також різноманітні дослідження, виконання й оцінювання яких здійснюється вибірково – за бажанням учителя та учнів. Частина таких досліджень учні здійснюють за допомогою членів родини [3]. У курсі «Загальної географії» учні, вивчаючи тему «Атмосфера», досліджують стан повітря у своєму населеному пункті з використанням різних джерел інформації та власних спостережень, а вивчаючи тему «Гідросфера» – гідрологічні особливості найближчої місцевої водойми та її використання. Актуальною і соціально важливою є розробка (за допомогою членів родини) міні-проекту з утилізації побутових відходів. У 7 кл. учнівські дослідження мають вже більш науковий характер: «Сучасні материки і океани – наслідок розходження літосферних плит», «Ландшафти у минулому і тепер»; «Наслідки зміни природи Африки» тощо. Окремі дослідження мають комплексний характер, наприклад: «Здійснення уявної подорожі уздовж 50-ї паралелі. Виявлення природних закономірностей за маршрутом слідування, складання карти маршруту з позначенням країн та унікальних природних об'єктів».

Проведення досліджень у курсі «Географія України» сприяє формуванню навичок застосування географічних знань на практиці (наприклад: «Прокладання маршрутів за топографічною картою, обґрунтування вибору маршрутів», «Особливості енергозбереження удома та в школі» тощо). Високий рівень науковості мають дослідження, які пропонуються учням 9 кл. Вони спрямовані на розвиток навичок творчої пізнавальної діяльності в географічному середовищі як основи для здійснення самостійного вибору і прийняття відповідальних рішень у різних життєвих ситуаціях. Виконання таких досліджень, як «Сучасне сільськогосподарське виробництво та його роль у забезпеченні населення продуктами харчування», «Міжнародний туризм як чинник інтеграції країн світу», «Можливі моделі розвитку господарства країни з перехідною економікою» та ін., сприяє розвитку теоретичного мислення та здатності виявляти загальні географічні закономірності, встановлювати наявні причинно-наслідкові зв'язки і залежності, робити висновки, складати прогнози.

Надзвичайно корисним є упорядкування і чітке визначення переліку географічної номенклатури, обов'язкової до вивчення. Це дозволяє обмежити обсяг інформації, яка обов'язкова до запам'ятовування, та унормувати вимоги, яким мають відповідати знання та вміння школярів з географії.

Модернізація змісту географічної освіти стосується і оцінювання навчальних досягнень учнів, яке

здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід до його організації. Критерієм оцінки роботи учнів є не стільки обсяг навчального матеріалу, що залишився у пам'яті, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання [3].

Оновлену програму з географії для 6-9 кл. розглянуто і затверджено колегією Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [3]. Завданнями наступних етапів реалізації програми з географії для основної школи є:

- підготовка серії роз'яснювальних статей щодо вивчення окремих розділів і тем у фахових виданнях;
- проведення методичних нарад, семінарів і круглих столів на різних рівнях для обміну досвідом щодо реалізації змісту навчальної програми;
- обговорення особливостей організації підсумкової атестації з географії у 9 кл.;
- виявлення найскладніших тем і питань;
- підготовка підручників, навчально-методичних комплектів для учнів та вчителів, їх широке рецензування та обговорення [9].

Висновки. Таким чином, у новій програмі з географії дістали відображення особистісно зорієнтований, діяльнісний, компетентнісний підходи до навчання. Зміст географічної освіти сприятиме формуванню таких загальнонавчальних та загальнопредметних компетентностей, як картографічна, геоінформаційна, здоров'язберігаюча, практична та ін., зміцненню зв'язків між школою і родиною під час вивчення географії. Організація навчання географії за новою програмою має бути спрямована не тільки на засвоєння географічних знань – фактів, понять, закономірностей, а й на розвиток в учнів пізнавального інтересу до предмета, їхніх інтелектуальних і творчих здібностей у процесі географічних спостережень, розв'язування задач, виконання практичних робіт і досліджень.

У той же час варто зазначити, що нововведення навчальної програми з географії потребують апробації та оперативного коригування з метою забезпечення якості і конкурентоздатності географічної освіти. Результати модернізації змісту шкільної географії залежатимуть також від авторів підручників і навчальних посібників, педагогічної майстерності учителів.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент А.М. Байназаров**

Література:

1. Бескова Н. Шкільна географія – складова освітньої галузі «Природознавство» / Н. Бескова, П. Шищенко, Г. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2002. – № 6. – С. 4–6.
2. Географія. Економіка. 6–11 класи: Програма для загальноосвіт. навч. закладів. – К.: Ірпінь; Перун, 2005. – 90 с.
3. Географія. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 6-9 кл. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869088/
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091/>
5. Кобернік С.Г. Оновлення навчальних програм як необхідна умова розвитку географічної освіти в основній школі / С.Г. Кобернік // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 7-8. – С. 48–52.
6. Корнєєв В.П. Методична система і модель шкільної географії / В.П. Корнєєв // Географія. – 2005. - № 19. – Метод. банк. 13-й внесок.
7. Серебряй В. Про зміст географічної освіти / В. Серебряй // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 11. – С. 2.
8. Сиротенко А.Й. Нові проблеми старого предмета / А.Й. Сиротенко, І.М. Шоробура // Географія. – 2006. – № 3. – С. 2–5.
9. Уварова Г.Ш. Оновлена навчальна програма з географії для основної школи / Г.Ш. Уварова // Географія та економіка в сучасній школі. – 2013. – № 1. – С. 4–7.
10. Шищенко П. Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України / П. Шищенко, Я. Олійник, О. Дмитрук та ін. // Географія та основи економіки в школі. – 2001. – № 3. – С. 2-9.

УДК 911:378

Н.В. Грищенко

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: НА ПРИМЕРЕ ИНВАЙРОНМЕНТАЛЬНЫХ ОНЛАЙН-КУРСОВ

Дистанционное (онлайн) обучение в Украине рассматривается как альтернатива заочной форме обучения. В мировом образовании накоплен серьёзный опыт проведения онлайн-курсов. Данная статья рассматривает различные типы дистанционного обучения на примере чтения инвайронментальных курсов в университете Корвинус (Будапешт), на платформе Coursera и в Харьковском национальном университете. В качестве выводов сформулированы положительные и дискуссионные стороны дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное (онлайн) обучение, платформа Coursera, онлайн-курсы, инвайронментальные курсы.

N. Gryshchenko

DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATIONAL SYSTEM: CASE STUDY OF ENVIRONMENTAL COURSES

Distance (online) learning in Ukraine is considered an alternative to a correspondence education. The world educational system has significant experience in providing online courses. The article deals with different types of distance learning on the example of environmental courses at Corvinus University of Budapest, on Coursera platform and at Kharkiv National University. As a conclusion advantages and debatable aspects of distance learning are provided.

Keywords: distance (online) learning, Coursera platform, online courses, environmental courses.

Н.В. Грищенко

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ: НА ПРИКЛАДІ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ

Дистанційне (онлайн) навчання в Україні розглядається як альтернатива заочній формі навчання. У світовій освіті накоплено серйозний досвід проведення онлайн-курсів. Дана стаття розглядає різноманітні типи дистанційного навчання на прикладі викладання інвайронментальних курсів в університеті Корвінус (Будапешт), на платформі Coursera та у Харківському національному університеті. У якості висновків сформульовано позитивні та дискусійні сторони дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне (онлайн) навчання, платформа Coursera, онлайн-курси, інвайронментальні курси.